

Sosiaaliset suhteet Venäjän pyörittäjinä

SALMENNIEMI, SUVI & ANNA ROTKIRCH (2008; toim.). *Suhteiden Venäjä*. 311 s. Gaudeamus, Helsinki.

Venäjään liitettävissä mielikuvissa painottuvat usein korruption yleisyys ja henkilökohtaisten suhteiden merkitys. Teoksen toimittajat Suv Salmenniemi ja Anna Rotkirch toteavat, että sosiaaliset suhteet ovat eri asia kuin korruptio, mutta molemmat ilmiöt vaikuttavat kansalaisten yhdenvertaisuuteen. Sosiaalisissa suhteissa asioiden hoitoon vaikutetaan henkilökohtaisten kontaktien kautta, korruptiossa lahjonnalla.

Nimen perusteella kirjan odottaisi paneutuvan maailmaan, jossa suhteita käytetään arkipäiväisten asioiden hoitoon. Hiukan yllättäen näkökulma on paljon laajempi.

Teos avaa venäläiseen arkitodellisuuteen monta sellaista mikrotason näkökulmaa, jotka jäävät esimerkiksi tiedotusvälineiltä usein huomaamatta. Sosiaaliset suhteet ymmärretään kirjassa henkilökohtaisina verkostoina yksityisellä ja julkisella elämänalueella. Sosiaaliin suhteisiin voi kirjoittajien mukaan liittyä luottamusta, tavaroiden ja palvelusten vaihtoa, seurallisuutta, hierarkioita, hyväksikäyttöä ja väkivaltaa. Artikkeleissa katsotaan näitä asioita lähietäisyydeltä, laadullisten aineistojen kautta. Riitta Kososen ja Markku Lonkilan artikkelit suhteiden merkityksestä liiketoiminnassa ja it-alalla tulevat lähimäksi arkiajattelua suhteiden merkityksen erityisyydestä Venäjällä. Teoksen lopussa siirrytään jo ihmissuhteiden kuvauksiin kirjallisuudessa.

Mikä tekee sitten sosiaalisista suhteista erityisen venäläisen ilmiön? Esimerkiksi Lonkilan mielestä on perusteltua väittää, että verkostojen rooli venäläisessä yhteiskunnassa ja talouselämässä on suurempi kuin Suomessa. Pankkijärjestelmän ja rahoitusmarkkinoiden kehittymätömyys ja epäluottamus instituutioihin tekevät yrityksen perustamisen ilman suhteita kalliiksi ja hankalaksi. Salmenniemen ja Rotkirchin mukaan Venäjällä kaikki joutuvat tavalla tai toisella rikkomaan ristiriitaisia ja monimutkaisia säädöksiä, mikä tekee suhdeverkostoista tärkeitä. Valikoiva rankaiseminen on Venäjällä yleistä; kun säännöt ovat sekavat, niitä valvotaan valikoivasti. Suhteiden avulla voidaan vaikuttaa siihen, ketä rangaistaan tai tuleeko itse rangaistuksi. Salmenniemen huomio siitä, että kansalaisjärjestöt ovat sosiaalisten suhteiden institutionalisoitunut muoto, on kiinnostava. Muuntamalla suhteet järjestöksi voidaan verkoston toimintaa parantaa, sillä se mahdollistaa esimerkiksi rahoitushakemusten teon.

Rosa Vihavainen käsittelee asuminen muutosta Pietarissa. Tässä tulee ilmi eräs Venäjän erityispiirre; asuinkannan omistuksen siirtyessä valtiolta yksityisille myös asukkaiden rooli muuttuu. Tämän seurauksena syntyy tarve muuttaa asukkaiden asumisen järjestelyihin liittyviä asenteita ja asumisessa tarvittavia taitoja. Asukasyhdistysten perustaminen on yksi keino hallita muutosta, ja ne edustavat Neuvostoliitolle tyypillisen yhteisasumisen korvautumista yksityistetyimmällä yhteisöllisyydellä. Asuntojen yksityistäminen on luonut tarpeen huolehtia niiden kunnosta uudella tavalla. Asukasyhdistykset tarjoavat lain mukaan tähän yhden vaihtoehdon. On luonnollista, että niiden toiminnassa ilmenee myös erimielisyyksiä, jotka johtuvat vapaamatkustamisesta ja päätöksentekoon osallistumisen vaihteluista. Ristiriitoja löytyy myös asukasyhdistysten ja viranomaisten välillä muun muassa tonttien rekisteröintiä koskevissa kysymyksissä ja kiinteistöjen yleisessä käytössä olevien tilojen hallinnasta.

Kirja päättyy Rotkirchin tutkimukseen uusrikkaiden venäläisten palvelushenkilökunnasta. Paitsi kuvauksen kotiapulaisen työstä, artikkeli tarjoaa myös mielenkiintoisen näkökulman siihen, millaista hyvin toimeentule-

vien venäläisten elämä on. Koska nykyinen tulotasoon perustuva luokkakajako on uusi, on myös uusrikkaille läheisiä kontakteja muilla tulotasoilla eläviin ystäviinsä ja tuttaviansa. Niinpä äveriäämmät palkkaavat heikommin menestyneitä tuttaviaan kotiapulaisikseen näitä auttaakseen. Henkilökohtaisia suhteita ei siis ole kokonaan syrjäyttänyt työmarkkinoiden kylmä logiikka. Tosin artikkelin mukaan palvelusväkeen suhtaudutaan sitä anonyymimmin, mitä korkeampi työnantajan tulotasoa on.

Teos perehdyttää venäläiseen yhteiskuntaan mikrota-
solta ja lähietäisyydeltä. Tämä on tervetullut näkökulma, useinhan Venäjää käsitellään joko poliittisen eliitin mielipiteiden ja toiminnan kautta, tai sitten keskitytään Venäjän politiikan ja talouden vaikutuksiin länsimaihin ja erityisesti Suomeen. Arvioitavassa teoksessa venäläisiä ilmiöitä tarkastellaan itsessään kiinnostavana aiheena Venäjän tuomien uhkien tai mahdollisuuksien sijasta. Viittauksena makrotason tapahtumiin Venäjän lähihistoriaa esitellään kirjan alussa, mutta sen merkitys artikkelien kannalta jää melkoisen avoimeksi – sen verran eri tasolla liikutaan.

Venäjää koskevaan tutkimukseen liittyy usein halu osoittaa, että Venäjä on erilainen muihin maihin verrattuna. *Suhteiden Venäjäkin* lähtee siitä, että Venäjä on erityinen sosiaalisten suhteiden osalta. Sosiaaliin suhteisiin on mahdutettu – aivan oikein – suhteita työyhteisöistä rakkaussuhteisiin. Onnistuvatko kirjoittajat perustelemaan kirjassa kuvattujen sosiaalisten suhteiden merkityksen nimenomaan Venäjän osalta ainutlaatuisiksi? Onko näillä kaikilla jokin nimenomaan Venäjälle tyypillinen erityispiirre? Vastaus jää hieman avoimeksi. Yhteenveto sosiaalisten suhteiden merkityksestä nimenomaan venäläisessä yhteiskunnassa puuttuu. Tuntuukin siltä, että ilman tällaista erityispiirteiden korostamista pärjättäisiin, kun niitä ei kuitenkaan kovin systemaattisesti pystytä esittämään. Teos on nimittäin joka tapauksessa venäläistä yhteiskuntaa lähietäisyydeltä oivasti valottava lukukokemus.

JUHA KOTILAINEN

*Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta,
Joensuun yliopisto*

